

В.В. ГОТРА,

к.е.н., доцент кафедри економіки підприємства, Ужгородський національний університет

Державні пріоритети стимулювання інвестиційної діяльності АПК

У статті досліджено сутність і специфіку державного регулювання інвестиційно-інноваційного забезпечення розвитку аграрно-промислового комплексу. Розглянуті основні проблеми інвестиційної діяльності у вітчизняній економіці. Визначені пріоритетні напрями стимулювання інвестиційного розвитку АПК.

Ключові слова: інвестиційна діяльність, інвестиційна політика, методи державного стимулювання інвестиційної діяльності, інвестиційний процес, інноваційний шлях розвитку.

В.В. ГОТРА,

к.э.н., доцент кафедры экономики предприятия, Ужгородский национальный университет

Государственные приоритеты стимулирования инвестиционной деятельности АПК

В статье исследованы суть и специфика государственного регулирования инвестиционно-инновационного обеспечения развития аграрно-промышленного комплекса. Рассмотрены основные проблемы инвестиционной деятельности в отечественной экономике. Определены приоритетные направления стимулирования инвестиционного развития АПК.

Ключевые слова: инвестиционная деятельность, инвестиционная политика, методы государственного стимулирования инвестиционной деятельности, инвестиционный процесс, инновационный путь развития.

This article explores the nature and specifics of state regulation of investment and innovation to ensure the development of agro – industrial complex. The basic problem of investment in the domestic economy. Priority areas of investment to stimulate agricultural development.

Keywords: investment, investment policies, methods of stimulation of investment, investment process, innovative way of development.

Постановка проблеми. Розвиток сільського господарства в сучасних умовах, що вирізняються процесами світової глобалізації та посилення рівня конкуренції на ринках сільськогосподарської продукції і продовольства, вимагає масштабного та ефективного інвестиційного забезпечення. Проте власні, залучені та позикові інвестиційні джерела сільськогосподарських товаровиробників поки що недостатні для задоволення їхніх інвестиційних потреб, хоча в динаміці обсяги вкладень зростають. Зовнішні, зокрема й іноземні, інвестиції надходять у галузь повільно, а її частка в сукупному капіталі нерезидентів залишається незначною. Тому у стратегічній перспективі необхідно здійснити заходи щодо покращення інвестиційного забезпечення сталого розвитку сільського господарства.

Економіка України має свої особливості, тому вирішення проблеми стимулювання інвестиційної діяльності має носити індивідуальний характер. У чистому вигляді методи, які застосовувалися у розвинутих ринкових економіках та базуються на теоретичних розробках кейнсіанців або неолібералів, неприйнятні для України, оскільки її економіка поєднує окремі чинники, що вимагають застосування як першого, так і другого підходів. З одного боку, інфляційні тенденції вимагають скорочення видатків бюджету, однак недостатньо сформований фінансовий сектор і відсутність сучасних систем соціального забезпечення не дають у повному обсязі застосувати його. З іншого боку, кредитна система слабо розвинута, комерційні банки не в змозі фінансувати масштабні інвестиційні проекти через недостатність власних ресурсів, високі інфляційні очікування й пов'язані з цим ризики. Інфляція знецінила власні кошти підприємств, що спрямовувались у виробництво. Тому в цій ситуації бюджет поки що залишається одним з небагатьох джерел збільшення інвестицій.

Сьогодні ще не створені достойні організаційні і економічні умови для розвитку інноваційної діяльності як загалом в державі, так і безпосередньо в аграрно-промисловому комплексі. Як і раніше, освоєння інновацій здійснюється у формі вертикальної інтеграції на основі переважання адміністративних рішень, наукових рекомендацій. Виходячи з того що вагома частина підприємств (особливо тваринництва) є збитковими і не мають у своєму розпорядженні фінансових ресурсів для придбання нових технічних, хімічних і біологічних засобів, технологій, ще не сформувався вітчизняний ринок інновацій. Тоді як внутрішній продовольчий ринок України заповнюється імпортною продукцією, дешевшою, але не завжди більш якісною у порівнянні з вітчизняними товарами.

В Україні сьогодні повністю відсутня чітка організаційна система руху та контролю за використанням централізованих державних інвестиційних коштів. Механізм розподілу коштів у позабюджетних і галузевих державних фондах (Фонд розвитку промисловості, Державний інноваційний фонд та ін.) залишається непрозорим, організаційно складним, не забезпечує відбору найефективніших проектів і не має елементів чіткої економічної відповідальності за прийняті рішення. Очевидно, що постала необхідність створення принципово нових організаційних структур для успішного функціонування економічного механізму державної інвестиційної політики та вироблення пріоритетних напрямів держави у сфері стимулювання інноваційної діяльності аграрно-промислового комплексу.

Інноваційний шлях розвитку забезпечує соціальну стабільність у суспільстві, адже вигоди від економічного зростання отримує не лише вузький прошарок суспільства, що бере участь у привласненні рентних та експортних доходів, а й основні соціальні групи, пов'язані з розвитком інфраструктури ринку.

Актуальним для України залишається питання щодо встановлення прав та обов'язків держави як суб'єкта інвестиційної діяльності. Протягом останніх років в Україні закладені основи інвестиційної інфраструктури, розроблена певна правова база. Однак слід відзначити, що накопичений в ці роки інвестиційний потенціал не був використаний повною мірою.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Проблеми здійснення інвестиційної діяльності в агропромисловому комплексі розглядаються в роботах С.В. Майстро, В.Ю. Бабаєва [5], В.Г. Ткаченко [11], Д.В. Солохи, В.Ю. Припотня, Я.В. Васюковської [2], М.Ю. Кожем'якіна, Ю.О. Лупенка, М.І. Кисіля [7], М.Й. Маліка, В.В. Зінючука, Ю.О. Лупенка [8], А.А. Пересади [9] та ін. Проте наукові дослідження та значні практичні розробки цих вчених є підґрунтям для подальшого вивчення проблеми. Динамічність економічних умов, в яких функціонують сільськогосподарські підприємства, високі вимоги до результативності виробництва вимагають пошуку нових підходів до визначення пріоритетів інвестиційного забезпечення аграрно-промислового комплексу, обґрунтування потреби в інвестиційних ресурсах для з урахуванням необхідності техніко-технологічного оновлення галузі, підвищення ефективності інвестицій, стимулювання їх інноваційного спрямування.

Мета статті – висвітлити результати наукових досліджень щодо стратегічних пріоритетів і завдань інвестиційного забезпечення розвитку аграрно-промислового комплексу України з урахуванням інноваційної його спрямованості.

Виклад основного матеріалу. Держава виступає суб'єктом інвестиційної діяльності через свої інститути, господарські товариства (компанії) та корпорації, фінансово-кредитні установи, інших функціональних учасників. Держава бере участь в інвестиційному процесі як безпосередньо через державний сектор економіки, так і опосередковано, через свої інституції, органи виконавчої влади та місцевого самоврядування, Національний банк, Фонд держмайна, Державний антимонопольний комітет. У цілому державне інвестування охоплює ті галузі і виробництва, продукція яких має загальнонаціональний характер та які найближчим часом не підлягають приватизації.

У кризовий період функції інвестора в соціальній сфері також повинні залишатися за державою. Деякі виробництва сільського господарства (особливо збиткові) теж повинні інвестуватися з держбюджету. Цей антиринковий захід може бути скасований лише з розвитком ефективних форм господарювання, наявністю достатньої кількості фінансових ресурсів у сільському господарстві і насиченням ринку його продукцією.

Державне макроекономічне регулювання охоплює рівень галузей і сфер економіки і формується із заходів загально-економічної дії. Теоретично існує два граничних підходи стосовно державного втручання в інвестиційний процес. У першому випадку держава через виконавчі органи влади бере на себе якомога більше функцій управління: забезпечує проектно-кошторисною документацією, матеріально-технічними ресурсами та обладнанням, фінансує проекти та розподі-

ляє прибутки від інвестицій тощо. В другому випадку для інших суб'єктів інвестування держава повинна надати максимальну свободу і впливати на інвестиційний процес через податкову, амортизаційну, кредитну політику, систему пільг і санкцій. У сучасних умовах цей варіант для України є більш прийнятним.

Таким чином, одним з головних питань на сьогодні є визначення частки бюджетного фінансування в загальному обсязі інвестицій. Сьогодні це – невеликий сегмент, за рахунок якого інвестуються лише вкрай необхідні проекти (соціальні програми). Скорочення державних інвестицій і збільшення частки вкладень підприємств за рахунок власних фондів не змінило співвідношення форм власності, але призвело до скорочення державної підтримки традиційно малорентабельних інвестиційних галузей. Скорочення виробництва спричинило падіння у ще більших розмірах виробництва у капітальному будівництві. Тому в даний час інвестиційна сфера та тісно пов'язані з нею інноваційні процеси в економіці потребують значної державної підтримки.

Разом із тим бюджетні асигнування як джерело інвестування не повинні складати переважну частку, як це було ще десять років тому (близько 90%). Зокрема, у 1997 році за рахунок коштів державного бюджету було освоєно 8,4% загального обсягу капітальних вкладень.

Дуже важливий напрям регулювання інвестиційного процесу – це обробка перспективної структури інвестицій за формами власності. При цьому слід зважати на те, що державні інвестиції за умов ринку, як правило, не є відособленим джерелом фінансування. Нові методи державної інвестиційної політики – це участь у спільному фінансуванні проектів, надання кредитів за зниженими заліковими ставками, фінансування проектів за рахунок випуску цінних паперів, формування портфелів фінансових інвестицій. Дедалі менше місця у цих методах повинно займати пряме дотування й субсидювання з боку держави. Нові підходи до участі держбюджетних коштів у фінансуванні інвестицій вимагають також покращення діяльності органів, які відповідають за ефективність їх використання. В цілому раціональне співвідношення адміністративних і ринкових методів регулювання інвестиційної діяльності поступово змінюватиметься через заміщення старих методів новими.

Першоосновою державного регулювання інвестиційної діяльності у сфері аграрно-промислового виробництва є визначення пріоритетів вкладень, тобто спрямувань інвестицій у ті сфери і галузі, які забезпечать розширене відтворення, скорішу віддачу і підвищення життєвого рівня населення. У зв'язку з цим державна інвестиційна політика повинна враховувати такі принципові напрями використання державних і недержавних фінансових ресурсів:

- поступовий перехід до економічно обґрунтованого спрямування інвестицій тільки у високорентабельні агропромислові виробництва і максимальне скорочення витрат на підтримку збиткових і малорентабельних виробництв;
- повна відмова від фінансування соціальної сфери села за залишковим принципом, першочергове спрямування інвестицій у виробництво сільськогосподарських товарів народного споживання;
- перехід від адміністративних методів управління інвестиційними процесами, в тому числі державними, до ринкових через податки, амортизаційні норми і кредитні ставки;

– заміщення повного держбюджетного фінансування частковою участю держави;

– впровадження інвестування великих проектів за рахунок державних і муніципальних позик.

Отже, особливість державного макроекономічного регулювання інвестиційної діяльності полягає, по-перше, у некомерційних цілях, соціальній орієнтації, іноді в директивному (обов'язковому) характері, підтримці сільськогосподарських підприємств, прямому стимулюванні їх розвитку, а по-друге, в орієнтації на закони і принципи ринку, використанні його атрибутів, форм і методів саморегулювання сільськогосподарського виробництва й обігу продукції. Важливого значення тут набуває раціональне поєднання ринкових і державних методів регулювання, їх оптимальне співвідношення [5, с. 138].

Загальні аспекти щодо державного регулювання інвестиційної діяльності в Україні викладено у Законі України «Про інвестиційну діяльність» [3]. У статті 11 цього закону зазначається, що державне регулювання інвестиційної діяльності здійснюється з метою реалізації економічної, науково-технічної та соціальної політики. Згідно зі статтею 12 цього закону:

1) державне регулювання інвестиційної діяльності включає управління державними інвестиціями, а також регулювання умов інвестиційної діяльності і контроль за її здійсненням усіма інвесторами та учасниками інвестиційної діяльності;

2) регулювання умов інвестиційної діяльності здійснюється шляхом:

- застосування системи податків з диференціацією суб'єктів та об'єктів оподаткування, податкових ставок і пільг;
- проведення кредитної та амортизаційної політики, в тому числі завдяки прискоренню амортизації основних фондів;
- надання фінансової допомоги у вигляді дотацій, субсидій, субвенцій;
- впровадження державних норм і стандартів;
- вжиття антимонопольних заходів;
- роздержавлення та приватизації власності;
- проведення відповідної політики ціноутворення.

Для порівняння: відповідно до світового досвіду існують такі методи державного стимулювання інвестиційної діяльності (див. табл.) [6, с. 88]:

Часто перелічені вище форми впливу держави на інвестиційну діяльність класифікують як прямі і непрямі. Світова практика формування ринкових засад доводить, що безпосередня участь держави в інвестиційному процесі є об'єктивно зумовленою необхідністю. При цьому слід зауважити, що державні інвестиції за умов ринку не є відокремленим джерелом фінансування. На зміну прямим дотаціям і субсидіям з боку держави, які довели свою неефективність, повинні прийти принципово нові методи державної інвестиційної політики. А головним критерієм державних вкладень в економіку мають стати їх пріоритетність, ефективність та швидка окупність.

Проте лише інституційного забезпечення недостатньо для ефективної реалізації державних інвестицій. Викликає занепокоєння недосконалість визначення державних пріоритетів інвестування, серед яких продовжують залишатися збиткові, низькорентабельні сфери, які насамперед потребують якісних змін у принципах господарювання. Держава повинна сконцентрувати обмежені фінансові ресурси в галузях, що виробляють кінцеву продукцію, мають значний експортний

ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНА ПОЛІТИКА

Методи державного стимулювання інвестиційної діяльності

Форми	Інструменти
Податкове стимулювання	Зниження ставки податку. Інвестиційна податкова знижка. Відміна податків на реінвестування. Податкові угоди з іншими країнами. Податкові кредити
Фінансове стимулювання	Прискорена амортизація. Пільгові кредити. Інвестиційні гарантії. Безвідсоткові кредити
Інфраструктурне забезпечення	Надання земельних ділянок у безоплатне користування або за пільговими цінами. Надання необхідних приміщень у безоплатне користування або за пільговими цінами
Стимулювання конкретних інвестиційних проектів	Цільове фінансування ресурсо- і природозберігаючого обладнання. Цільове фінансування проектів, зорієнтованих на підвищення кваліфікації, перепідготовку кадрів, поліпшення умов праці. Сприяння у проведенні техніко-економічного обґрунтування проектів

потенціал, забезпечують швидкий обіг капіталу та стабільні бюджетні надходження.

Адекватним інвестиційній політиці повинен бути весь комплекс засобів, що застосовуються з метою впливу на інвестиційні процеси. Ці засоби можна умовно поділити на змінні і постійні, прямі і непрямі, з обмеженою чи загальнодержавною сферою дії та її результатами.

До змінних засобів прямого впливу з обмеженою сферою дії та отриманим результатом належать: бюджетне фінансування на безповоротній основі; бюджетне кредитування; державні гарантії щодо умов реалізації інвестиційних проектів; державний контракт на розробку і виконання інвестиційного проекту; розробка та реалізація загальнодержавних цільових комплексних програм; управління процесами приватизації з метою пошуку ефективного інвестора; часткове фінансування державою інвестиційних проектів у пріоритетних галузях економіки; реалізація державою самостійно комерційних високоприбуткових інвестиційних проектів. Ця група засобів за своїми масштабами досить незначна, однак з позиції швидкого нагромадження інвестиційних ресурсів та їх оперативного використання вона найефективніша, оскільки дозволяє за короткий проміжок часу реалізувати масштабні інвестиційні програми, що в цілому має дати поштовх до початку економічного зростання. Ці засоби можуть лише сприяти поліпшенню економічної ситуації, але не визначати її.

До змінних засобів непрямого впливу із загальнодержавною сферою дії та отриманим результатом належать: бюджетно-податкова, грошово-кредитна, амортизаційна, цінова, валютна та інноваційна політика. Ці засоби формують економічний клімат у цілому та інвестиційний зокрема, хоча з точки зору швидкої мобілізації інвестиційних ресурсів вони інертніші, за швидкістю своєї дії – повільніші порівняно з прямими засобами.

До постійних засобів прямого впливу з обмеженою чи загальнодержавною сферою дії та отриманим результатом відносяться: ліцензування окремих видів робіт, стандартизація продукції та експертиза інвестиційних проектів. Ця група засобів має застосовуватися незалежно від економічної ситуації; вона більш зорієнтована на підвищення якості розробки та виконання інвестиційних проектів і програм.

При цьому загальнодержавні пріоритети стимулювання інноваційної діяльності за умови їх усвідомлення на всіх рів-

нях як основного засобу реалізації загальнонаціональної ідеї для досягнення єдиної і спільної для всіх мети повинні бути спрямовані на [2, с. 135]:

- створення високоефективної системи телекомунікацій, запровадження новітніх методів передавання та опрацювання інформації; формування загальнодержавної системи автоматизованого пошуку, збору, накопичення, аналітичного опрацювання, систематизації, консолідації, зберігання, розповсюдження і надання інформації у сфері науково-технологічного та інноваційного розвитку, єдиної системи обліку електронних інформаційних ресурсів держави;
- забезпечення через систему інформаційних ресурсів широкомасштабного використання існуючого науково-технічного доробку (зокрема, баз даних НДДКР) щодо його інноваційного впровадження та підвищення рівня науково-технічного потенціалу у сфері інноваційної діяльності;
- прискорене використання або впровадження (іноді і на неприбуткових засадах) нововведень;
- трансфер технологій у виробництво;
- визначення національних пріоритетів науково-технічного спрямування та «високих» технологій та їх забезпечення і супровід відповідною інвестиційною, податковою та амортизаційною політиками;
- створення механізмів державного стимулювання інноваційної активності підприємств, а також здійснення інноваційного тиску на суб'єкти господарювання через введення санкцій на випуск застарілої продукції та використання неефективних ресурсо- і енергоємних та екологічно небезпечних технологій;
- орієнтованість політики органів влади різних рівнів на активну взаємодію і співробітництво як між собою, так і з підприємницькими та науковими і бізнес-освітніми секторами економіки територій;
- цілеспрямована підготовка кадрів високої кваліфікації для високотехнологічних галузей, а також менеджерів інноваційної діяльності;
- створення мережі малих інноваційних управлджувальних підприємств;
- удосконалення системи управління інноваційними проектами і програмами;
- підвищення інноваційної культури суспільства;
- створення системи організаційно-економічного та інформаційного забезпечення розвитку інноваційних процесів.

Основним напрямом державного регулювання інвестиційної діяльності у сфері АПК має бути визначення пріоритетних галузей виробництва, тобто об'єктів першочергового інвестування. Одним з провідних критеріїв доцільності такого вибору повинна бути можливість досягти ланцюгової реакції господарської активності та зростання в усьому аграрно-промисловому комплексі як наслідку первинної ін'єкції капіталів. Залучення як вітчизняних, так й іноземних інвестицій залишається на сьогодні актуальним у розв'язанні першочергових завдань зростання економіки АПК і є важливою складовою його входження до світових господарських зв'язків.

Звідси випливає, що державне регулювання інвестиційної діяльності має бути спрямоване на реалізацію таких завдань [1, 10]:

- стимулювання наукових досліджень і розробок із метою створення нових технологій і продуктів аграрної сфери, формування міцного наукового потенціалу та його кадрового забезпечення;
- пошук шляхів фінансування наукових досліджень та впровадження їх результатів в аграрну сферу;
- створення необхідних умов для ефективного управління, планування і маркетингу інноваційної діяльності в аграрній сфері;
- поглиблення інтеграційних зв'язків науки і виробництва в процесі ведення агробізнесу;
- забезпечення інноваційної діяльності необхідною інформацією для її ефективної реалізації та зменшення ризиків;
- посилення ролі держави в інноваційних процесах в аграрній сфері з метою їх підтримки і захисту;
- орієнтація на ефективний результат інноваційної діяльності в аграрній сфері.

Досягнення позитивних зрушень на основі реалізації зазначених завдань призведе до активізації інноваційної діяльності у сфері АПК, яка у своєму розвитку повинна пройти такі етапи [4;57]: розробка комплексного соціально-економічного та науково-технічного прогнозу розвитку країни на довгострокову перспективу; довготермінове прогнозування; формування переліку стратегічних напрямів і державних програм, що пов'язані з нововведеннями та соціальним розвитком села; створення системи органів регулювання інноваційної діяльності, починаючи зі структур загальнонаціонального рівня та створення органів, які забезпечують контроль і реалізацію певних рішень на всіх рівнях управління; формування мережі відповідних наукових закладів; створення ефективного механізму концентрації науково-технічних ресурсів на пріоритетних напрямках і масштабне фінансування інноваційних проектів, включаючи залучення зарубіжних фондів, та міжнародних проектів.

На основі цих етапів визначаються основні пріоритети, які є регуляторами при розподілі державних інвестицій на інноваційні потреби аграрно-промислового комплексу. Вони також впливають на обсяги залучення інвестиційних ресурсів з недержавного сектора.

Висновки

Отже, здійснення всіх вище перерахованих заходів сприятиме вирішенню таких нагальних проблем аграрно-промислового комплексу України: зниження соціальної напруги на селі, досягнення остаточного підходу у виділенні коштів на

потреби соціальної сфери; скорочення фонду виробничого будівництва за рахунок державних коштів і формування надійних інвестиційних джерел, першою чергою з власних коштів підприємств; скорочення централізованих державних капіталовкладень, що виділяються безповоротно; перехід до нових принципів централізованого фінансування інвестиційної діяльності; прискорення темпів розвитку аграрно-промислового комплексу прискорення у кілька разів темпів вибуття застарілого обладнання і техніки; перегляд надання державних кредитів на вигідних умовах з дефіцитними ставками на конкурсній основі, включаючи державне замовлення – на інноваційній основі; залучення іноземних інвестицій, отримання іноземних кредитів, створення спільних підприємств з іноземним капіталом за такими напрямками, як розвиток переробної промисловості АПК, активізація приватизації, конверсії, а також галузей, які визначають науково-технічний прогрес; створення ефективних форм і механізмів управління інвестиційною діяльністю.

Таким чином, державні комплексні науково-технічні програми та міжгалузеві інноваційні проекти повинні фінансуватися за рахунок бюджету держави, а галузеві інноваційні програми – за рахунок коштів підприємств та організацій. Необхідність і межі використання окремих форм, а також методи, за допомогою яких реалізуються шляхи активізації інвестиційної діяльності у господарській практиці, визначаються прийнятою концепцією державного регулювання інвестиційного процесу, конкретними умовами і цілями соціально-економічного розвитку кожної країни, а інвестиційне забезпечення підприємств АПК має бути системою, яка повинна сприяти динамічному соціально-економічному розвитку та підвищенню рівня конкурентоспроможності аграрної продукції та потребує врахування умов, які включають міжнародні, соціально-економічні, екологічні особливості функціонування аграрного сектора економіки і спрямовані на його інноваційний розвиток.

Список використаних джерел

1. Альошкіна Л.П. Необхідність впровадження інновацій підприємствами АПК в умовах зовнішньоекономічної діяльності // Матеріали XII Міжнародної науково-практичної конференції «Аспекти стабільного розвитку економіки в умовах ринкових відносин». – Умань, 2013. – Ч. 1. – С. 9–12.
2. Гончаров В.М. Організація системи формування механізму інноваційного забезпечення економічної безпеки конкурентоспроможного підприємства: монографія / В.М. Гончаров, Д.В. Солоха, В.Ю. Припотень, Я.В. Васьковська. – Донецьк: СГД Купріянов В.С., 2010. – 416 с.
3. Закон України «Про інвестиційну діяльність» [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
4. Касич А.О. Розвиток інвестиційно-інноваційних процесів в Україні: джерела, оцінка, перспективи: монографія / А.О. Касич. – Кременчук: ТОВ «Кременчуцька міська друкарня», 2008. – С. 272.
5. Латинін М.А. Державне регулювання інвестиційно-інноваційного розвитку аграрного сектору економіки України / М.А. Латинін // Управління інноваційною діяльністю в умовах глобалізації: монографія / [М.А. Латинін, С.В. Майстро, В.Ю. Бабаєв та ін.]; за заг. ред. д. держ. упр., проф. М.А. Латиніна. – Х.: Вид-во Хар НАДУ «Магістр», 2012. – С. 138–152.

ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНА ПОЛІТИКА

6. Левченко Н.М. Форми та методи державної підтримки інноваційного розвитку АПК // Актуальні проблеми державного управління. – 2010. – №2. – С. 87–96.

7. Лупенко О.Ю. Теоретичні засади формування інвестиційної стратегії розвитку аграрної сфери // Інвестиційний розвиток сільського господарства Київської області / [О.Ю. Лупенко, М.І. Кісіля, М.Ю. Кожем'якіна та ін.]; за ред. М.І. Кісіля. – К.: ННЦ «ІАЕ», 2012. – С. 5–19.

8. Малік М.Й. Основи аграрного підприємництва / [М.Й. Малік, В.В. Зіновчук, Ю.О. Лупенко та ін.]; за ред. М.Й. Маліка. – К.: Інст-т аграрної економіки, 2001. – 582 с.

9. Пересада А.А. Основы инвестиционной деятельности. – К.: Либра, 1996. – 368 с.

10. Сирцева С.В. Основні проблеми та шляхи активізації інноваційної діяльності на сільськогосподарських підприємствах України [Електрон. ресурс] / С.В. Сирцева – Режим доступу: [http / www.nvub.gov.ua/](http://www.nvub.gov.ua/)

11. Ткаченко В.Г. Инвестиционные и инновационные процессы в АПК Украины в условиях аграрной реформы: [монография] / Под ред. В.Г. Ткаченко, И.В. Богачева. – Луганск: «Книжковий світ», 2010. – 327 с.